



O'ZBEKISTONDA INSON KAPITALI VA MEHNAT BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA YEVROPA TAJRIBASIDAN FOYDALANISH

Azizbek Abduraxmonov

Tashkent Institute of Chemical Technology

Shahrisabz branch assistant teacher

azizabdurahmonov65@gmail.com

Yakubov Ro'zmat

Tashkent Institute of Chemical Technology

1st year student of Shahrisabz branch of economics

yoqubovrozmatjon@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11630352>

ARTICLE INFO

Received: 27th April 2024

Accepted: 28th May 2024

Published: 13th June 2024

KEYWORDS

Inson kapitali, aktiv, HR,
mehnat bozori, xorij
tashkiloti, infratuzilma, ishsizlik,
subsidiya, tadbirkorlik

ABSTRACT

Inson resurs har bir tashkilot yoki korxonaning eng qadrlil aktividir. Inson faqat qon va tanadan iborat emasligini va uning o'ziga xos ruhiy dunyosiga ega ekanligini hisobga olsak, korxonada sodir bo'ladigan har qanday hodisa uning ongiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi va bu holat korxona ishirokidagi faoliyatga ta'sir qilishi amaliyotda isbotlangan hodisadir. Ba'zida tashkilotdagi ma'lum bir muammolarni hal qilishda faqatgina ruhlantirish faktori yetarli bo'lmasligi mumkin. Ushbu maqolada korxonada inson resursidan optimal foydalanish uchun ba'zi xorij tashkiloti HR tizimi faoliyati tajribalari muhokama qilinadi. Motivatsiyani oshirishdan tashqari, xodimlarga ba'zi mas'uliyatlar berish, ularni konstruktiv tanqid va raqobat qilishlarini ta'minlash, ular o'rtasida funksiyalarni adolatli taqsimlash kabi fikr mulohazalar ham ushbu maqolaning oldiga qo'ygan maqsadidir.

KIRISH

Milliy iqtisodiyotimizda zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqara oladigan, qo'llay oladigan va ularni jozibador tovarga aylantira oladigan kadrlarni ma'lum bir korxonalarimizda ishlab turish va uni ish va imtiyozlar bilan saqlab qolish zarurdir. Jahondagi yetakchi kompaniyalar ham bugungi kunga kelib sifatli bilim, malaka va mahoratga ega kadrlarni ish joyida saqlab qolish uchun muhim harakatlarni olib borishmoqda. Bu borada O'zbekistonda ham bir qancha urinishlar mavjuddir. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "inson kapitaliga e'tiborni kuchayirishimiz, buning uchun barcha imkoniyatlarni safarbar etishimiz shart"¹.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

¹ <https://xs.uz/uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-olij-mazhlisiga-murozhaatnomasi>

Bugungi kunda O'zbekistondek mamlakatlarda mehnat bozorini rivojlantirish ta'lim tizimini o'zgartirish, sarmoyadorlikni oshirish, infratuzilma tizimini o'zgartirish, kasb-hunar o'quv markazlarini ko'paytirish va kuchaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va kadrlarni rag'batlantirish kabi bir nechta yo'llarni iqtisodiy-ijimoiy jabhalarga tatbiq etish orqali mamlakatda ma'lum bir rivojlanishlarga erishish mumkin deb qaralmoqda.

Har bir jamiyatda iqtisodiy o'sishni tushunishda mintaqaviy o'lchov muhim ahamiyatni kasb etadi. Shu sababli, nobel mukofoti sovrindori Pol Krugmanning mashhur iqtibosini esga olamiz: "xalqaro iqtisodiyotning qanday ishlashini tushunishning eng yaxshi usullaridan biri bu xalqlar ichida sodir bo'layotgan voqealarga qarashdir". Shunga ko'ra Yevropa ittifoqi mamlakatlari hamda yevro ittifoq a'zolariga kirmagan boshqa mamlakatlar iqtisodiyotini o'sishini inson kapitali ta'siri o'laro o'rganish ham muhim masaladir. Biz bilamizki, mintaqaviy siyosat bugungi kunda Yevropa ittifoqi iqtisodiy siyosatining asosiy poydevori hisoblanadi. Masalan, 2023-yil Yevropa komissiyasining ma'lumotlariga ko'ra Yevropa ittifoqining iqtisodiy mahsulotlarining 77,3 foizi 7 ta mamlakat hissasiga to'g'ri kelmoqda. Hudud nuqtai nazaridan olib qarasak bu mamlakatlar Yevropa Ittifoqining 35 foizini tashkil etadi².

Yevropa davlatlari inson kapitali va mehnat bozorini rivojlantirishda boy va xilma-xil tajribaga ega. Ularning tajribasining ba'zi asosiy jihatlari va yo'nalishlari haqida quyida ta'riflab o'tamiz:

Ta'lim va o'qitish (treynning): Yevropa mamlakatlari inson kapitalini rivojlantirishning asosiy ustunlari sifatida ta'lim va o'qitishga ustuvor ahamiyat beradi. Ular ko'pincha yuqori sifatli ta'lim tizimlari, kasbiy ta'lim dasturlari va o'zlarining ishchi kuchlarini mehnat bozori uchun zarur ko'nikmalar bilan ta'minlash uchun umrbod ta'lim tashabbuslariga katta mablag' sarflaydilar.

Mehnat bozorining moslashuvchanligi: Ko'pgina Yevropa mamlakatlari mehnat bozorining moslashuvchanligini ishchilarni himoya qilish bilan muvozanatlashga qaratilgan siyosatlarni yuritadilar. Bu ishsizlik davrida daromadlarni qo'llab-quvvatlash uchun moslashuvchan ish tartibi, yarim kunlik ish imkoniyatlari va ijtimoiy xavfsizlik tizimlari kabi choralarni o'z ichiga oladi.

Faol mehnat bozori siyosati: Yevropa davlatlari ko'pincha bandlik imkoniyatlarini osonlashtirish va ishsizlik muammolarini hal qilish uchun faol mehnat bozori siyosatini amalga oshiradilar. Bu siyosatlar ishga o'qitish dasturlari, ishga joylashtirish xizmatlari, ish haqi subsidiyalari, tadbirkorlik va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash choralari o'z ichiga olishi mumkin.

Ijtimoiy muloqot va jamoaviy muzokaralar: Yevropa modeli ish beruvchilar, ishchilar va hukumatlar o'rtasidagi ijtimoiy muloqot va jamoaviy muzokaralarga urg'u beradi. Ushbu hamkorlikdagi yondashuv mehnat bozorida turli manfaatdor tomonlar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish bilan birga adolatli mehnat sharoitlari, ish haqi va bandlik amaliyotini o'rnatishga yordam beradi.

Gender tengligi: Yevropa davlatlari mehnat bozorida gender tengligini targ'ib qilishga katta e'tibor beradi. Ular gender, ish haqi bo'yicha farqlarni bartaraf etish, ish va hayot muvozanati tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash va ularning kelib chiqishi yoki xususiyatlaridan qat'i nazar, barcha erkaklar va ayollar uchun teng imkoniyatlarni targ'ib qilish siyosatini amalga oshiradilar.

Tadqiqot va innovatsiyalarga sarmoya kiritish: Ko'pgina Yevropa davlatlari iqtisodiy o'sish va inson kapitalini rivojlantirishning asosiy lokomativi sifatida tadqiqot, innovatsiyalar va texnologiyalarga sarmoya kiritishni ta'kidlashadi. Bunga ilmiy-tadqiqot institutlarini qo'llab-quvvatlash, akademiya va sanoat o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlari va tarmoqlarni yaratish uchun innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish kiradi.

² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods

Ijtimoiy himoya va farovonlik tizimlari: Yevropa mamlakatlarida ko'pincha o'z fuqarolariga daromad xavfsizligi, sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlarni taqdim etish uchun mo'ljallangan keng qamrovli ijtimoiy himoya va farovonlik tizimlari mavjud. Ushbu tizimlar qashshoqlik, tengsizlik va ijtimoiy chetlanishni kamaytirishga yordam beradi, shu bilan birga ishsizlik yoki iqtisodiy qiyinchiliklar davrida fuqarolarni qo'llab-quvvatlaydi.

O'rganilgan ma'lumotlarga tayangan holda so'ngi yillardagi Yevropa inson kapitali va mehnat bozorining rivojlanish jarayonlarining umumiy xulosasi sifatida quyidagi jadvalni shakllantirdik. (1.1-jadval)

<i>Tendensiyalar</i>	<i>Ta'riflar</i>
Texnologik rivojlanish	Yevropa, 21-asr boshlaridan boshlab avtomatlashtirilgan uskunalarni va yuqori texnologiyalarni integratsiya qilish va ishlab chiqarishning avtomatlashtirilgan jarayonlarini rivojlantirish orqali inson kapitalini kuchaytirishga diqqat qaratadi.
Demografik o'zgarishlar	Yevropada, yosh va o'rtacha umrning o'sishi doim kuzatib boriladi, bu esa ish bilan ta'lim, sarmoyadorlik va pensiya sistemlariga to'liq e'tibor berishni talab qiladi.
Globalizatsiya va migratsiya	Yevropadagi o'sish va global integratsiya jarayonlari odamlarni dunyoning har qanday nuqtasidan olib kelmoqda va turli mamlakatlar orasidagi kasb-hunar o'rinlarini almashtirishni talab qiladi.
Ish bilan ta'limning integratsiyasi	Yevropada, ish bilan ta'limning integratsiyasi o'sayotgan yutuqlari mavjud. Bu, mahsulotlarga talabni oshirish, sifatli malaka va ko'nikmalar bilan yirik hisoblashni o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, inson kapitali va mehnat bozorini rivojlantirish bo'yicha Yevropa tajribasi inklyuziv, dinamik va barqaror iqtisodiyotlarni yaratish uchun ta'lim, kadrlar tayyorlash, ijtimoiy muloqot va innovatsiyalarga sarmoya kiritish muhimligini ta'kidlaydi. Bu sohalarga ustuvor ahamiyat berib, Yevropa davlatlari o'z fuqarolarining barqaror o'sishi, farovonligi va farovonligini ta'minlashga intilishini ko'plab statistik ma'lumotlarda ko'rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Абдурахмонов Қ.Х., (2019). Экономика труда. Теория и практика: учебник: в 2 ч./ К.Х.Абдурахманов. – М.: ФГБОУ ВО «РЭУ им. Г.В.Плеханова».
 2. Xolmo'minov Sh.R., (2016). Qishloq mehnat bozorining shakllanishi va rivojlanishi hamda ularni modellashtirish (monografiya) –T.: “Fan va texnologiyalar”, 2016. -231 b.
 3. Xolmo'minov Sh.R., Arabov N.U., (2016). Mehnat bozori infratuzilmasi. O'quv qo'llanma. –T.: “ Fan va texnologiyalar”, 2016. - 310 b.
- Eurostat internet saytining Yevropa kengashi a'zo mamlakatlarining mehnat bozori haqida ma'lumotlari: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU labour market quarterly statistics#:~:text=Employment%20rate%20up%20and%20Labour,as%20shown%20in%20Figure%201](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_labour_market_quarterly_statistics#:~:text=Employment%20rate%20up%20and%20Labour,as%20shown%20in%20Figure%201)